

Vidékiség - vidéki térségek típusai – vidéki turizmus

Perger Éva

MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi
Kutatóközpont, Regionális Kutatások
Intézete, Alföldi Tudományos Osztály

Az MNVH-MTA együttműködés keretében végrehajtott kecskeméti projekt

Címe: „A hazai vidéki térségek az európai térben - differenciálódási folyamatok, vidéki térségtípusok”

Célja:

A hazai vidéki térségek differenciálódási folyamatának, típusainak és eltérő fejlesztési igényeinek feltárásával tudományos háttérrel nyújtson egy olyan a „lokálisra épülő” vidékfejlesztési politika alapjainak megteremtéséhez, mely a magyar sajátosságokhoz illeszkedően értelmezi az európai trendeket, egyben alkalmas arra, hogy kezelje a speciálisan magyar vidéki problémákat.

A kutatás lépései:

- A vidéki térségek újfajta meghatározása és tipizálása
- Az EU vidékfejlesztési politikája új eszközeinek lehetséges céltérségei
- Esettanulmányok készítése 8 különböző típusú vidéki térségben
- Következtetések és javaslatok a hazai vidékfejlesztési politika számára

Résztvevők: Perger Éva, Farkas Jenő Zsolt, Kovács András Donát

Külső szakértő: Bódi Ferenc (MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont)

Mi a vidék?

Komplex környezeti rendszer - értelmezése tudományos nézőpontoktól, kulturális viszonyoktól, történelmi helyzettől, hagyományoktól, vagy az éppen aktuális fejlesztéspolitikától függ.

Nincs konszenzusos vidékfogalom!!!!

Példák:

- minden, ami nem város
- ami eszünkbe jut a vidékről, annak jellegzetes településeiről
- mg-i, erdészeti célú, extenzív földhasználat, kistelepülések, amelyek épített környezete szorosabb kapcsolatban áll a tájjal, valamint a vidéki ember olyan életformája, amelynek alapja a természeti környezetet tisztelő, ahhoz alkalmazkodó magatartásmód (Cloke)
- strukturálisan fejletlen, fejlesztésre szoruló (pl. kis népsűrűség, elvándorlás, gyenge gazdasági potenciál stb.)

változó dinamikus rendszer - átalakul (pl. mg átalakulása, új funkciók megjelenése, a termelési funkciók gyengülése, új vidéki térelemek stb.) és differenciálódik!!!

Lehatárolás?

Fejlesztéspolitikai igény a vidékfejlesztési támogatások célzott, hatékony felhasználása → valamilyen lehatárolás szükséges

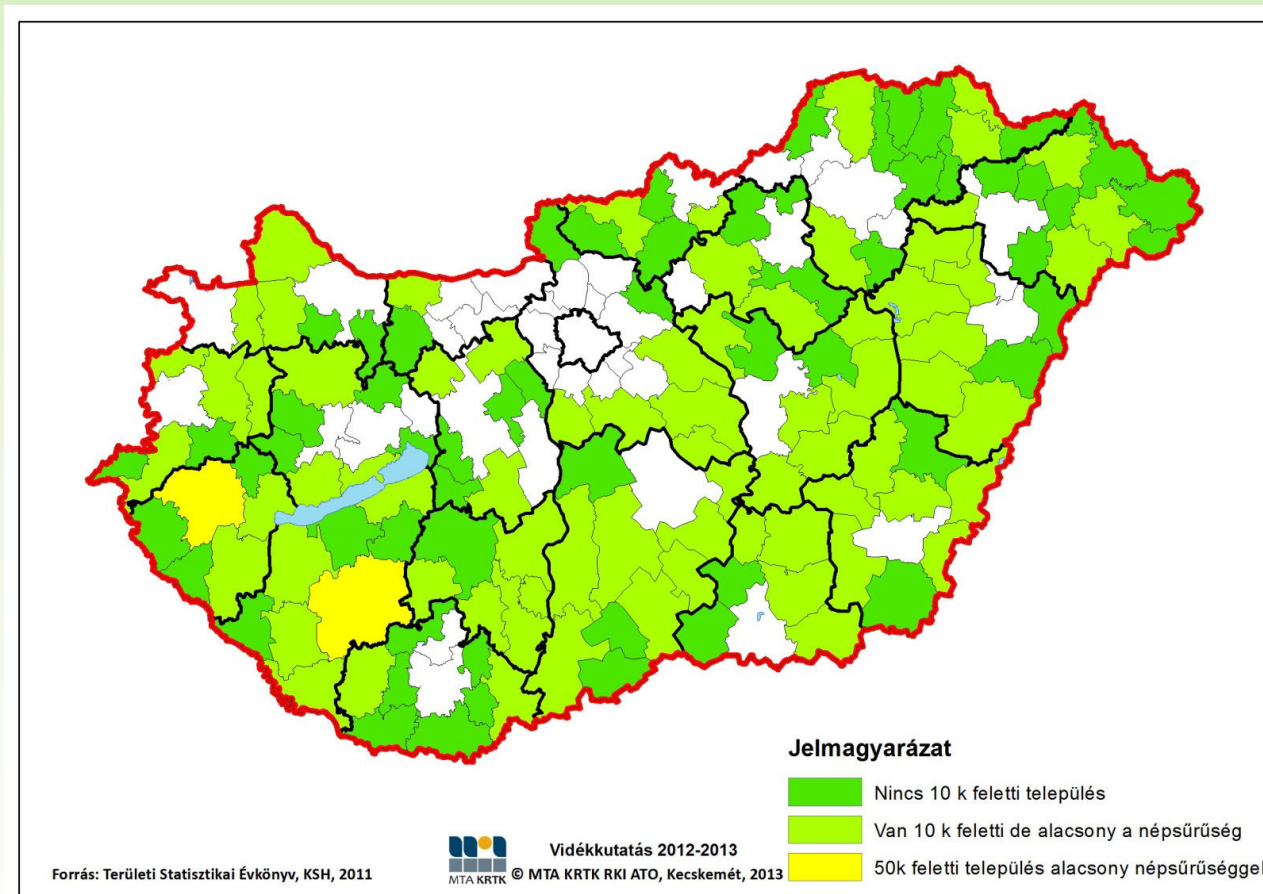
A vidék lehatárolásakor nem hagyható ki a hármaskör, vagyis a gazdasági, társadalmi, ökológiai-környezeti hatások kihangsúlyozása.

Szemponyjaink a vidéki térségek meghatározásához:

- figyelembe veszi a magyar szakpolitika korábbi megoldásait és épít ezekre,
- reprodukálása és mindennapi alkalmazása egyszerű és egyértelmű,
- a szubvenciók koncentrációjának és hatékony felhasználásának elvét is szem előtt tartja, tehát valóban a vidéki térségekbe helyezi a források felhasználását,
- települési és járási szintre egyaránt koncentráltunk

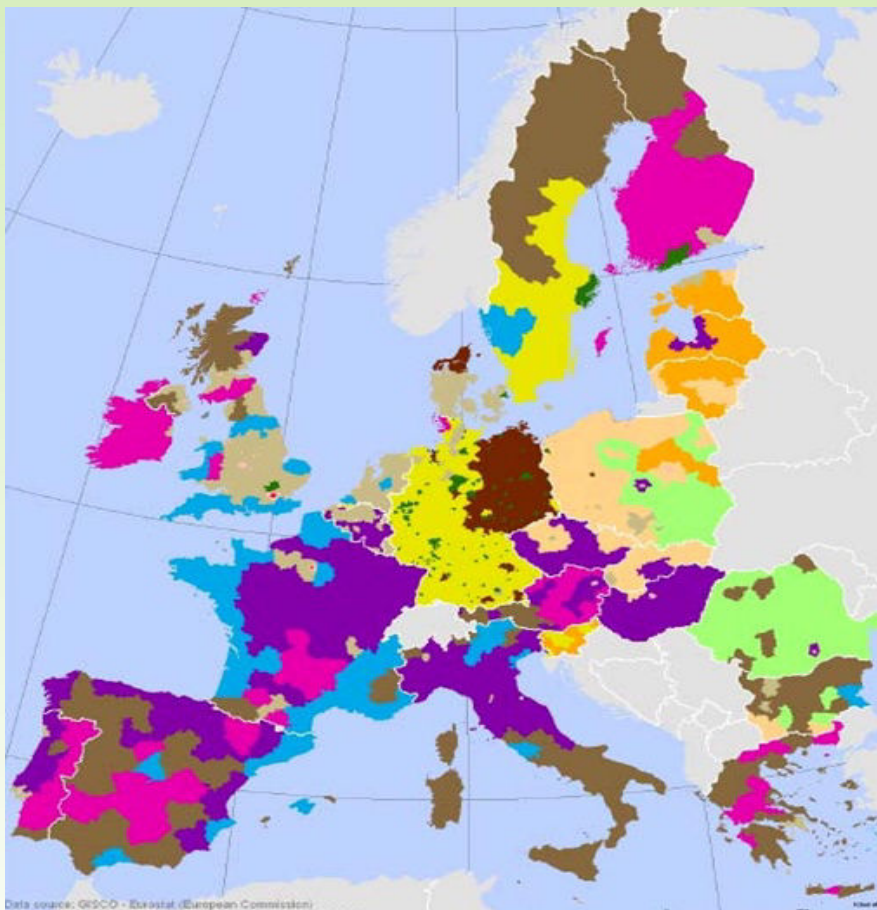
Ajánlásunk a járások esetleges besorolására

- minden olyan járás vidéki, amelyben csak 10 000 fő lakosságszám alatti települések vannak,
- azok a járások is rurálisak, ahol a központi város lakónépessége ugyan nagyobb, mint 10 000 fő, de a járás népsűrűsége az országos átlag, vagyis 107 fő/km² alatt van
- ugyanez igaz az 50 000 főt meghaladó városi központtal rendelkező, de szintén az országos átlag alatti népsűrűséggel rendelkező járásokra

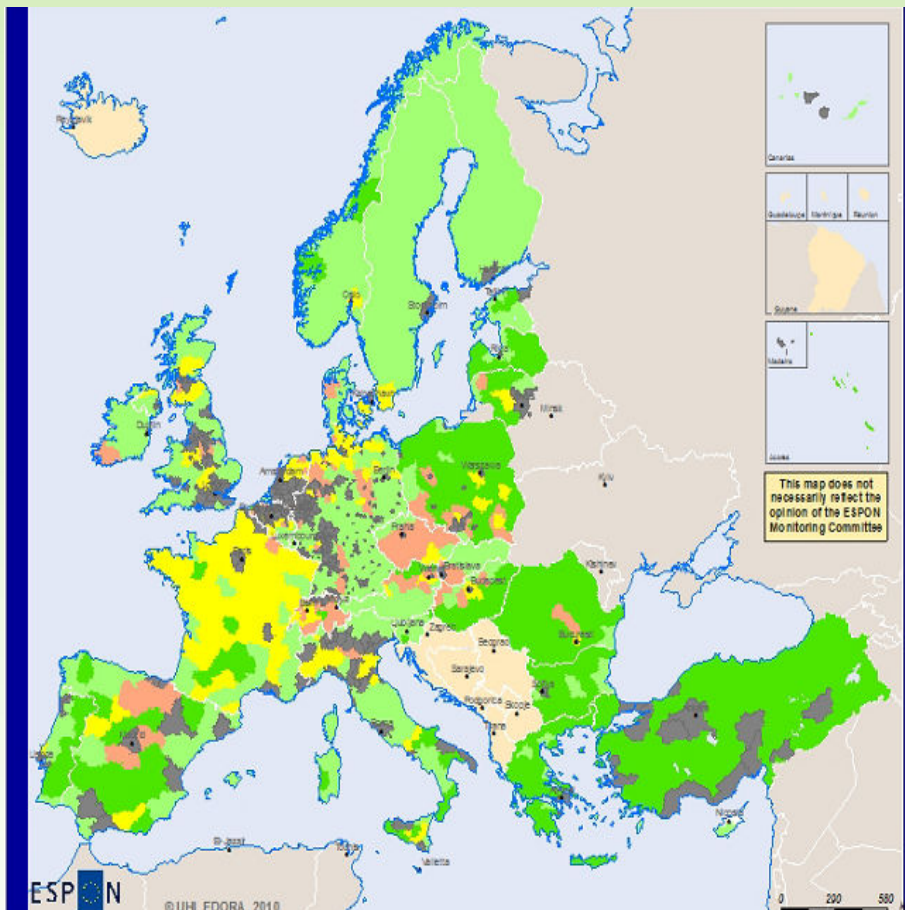
Néhány példa az EU szintű tipológiákra

A SEGIRA projekt klaszterei

Valamennyi magyar megye „kiegyensúlyozott vidéki térség hanyatló ipari szektorral”?

EDORA strukturális típusai

Borsod vagy Komárom megye „fogyasztási típusú” vidék?

Módszertanunk

- EDORA modell alkalmazása, mely szerint a tipizálást **3-4 tematikus egység** köré építettük, melyeken belül **3-4 osztályt** hoztunk létre.
- **Aggregatív tipizálási eljárást** kívántunk végigvinni, mint Ballas és kutatótársai, amelyben a csoportok kialakítását végig az elemző kutató tartja kontroll alatt.
- **Újszerű mutatókat** is igyekeztünk bevonni a vizsgálatba, amely a vidéki lakosság szerveződésének „fokát”, és hálózatokba való beágyazottságát, vagy az éppen egészségi állapotát méri.

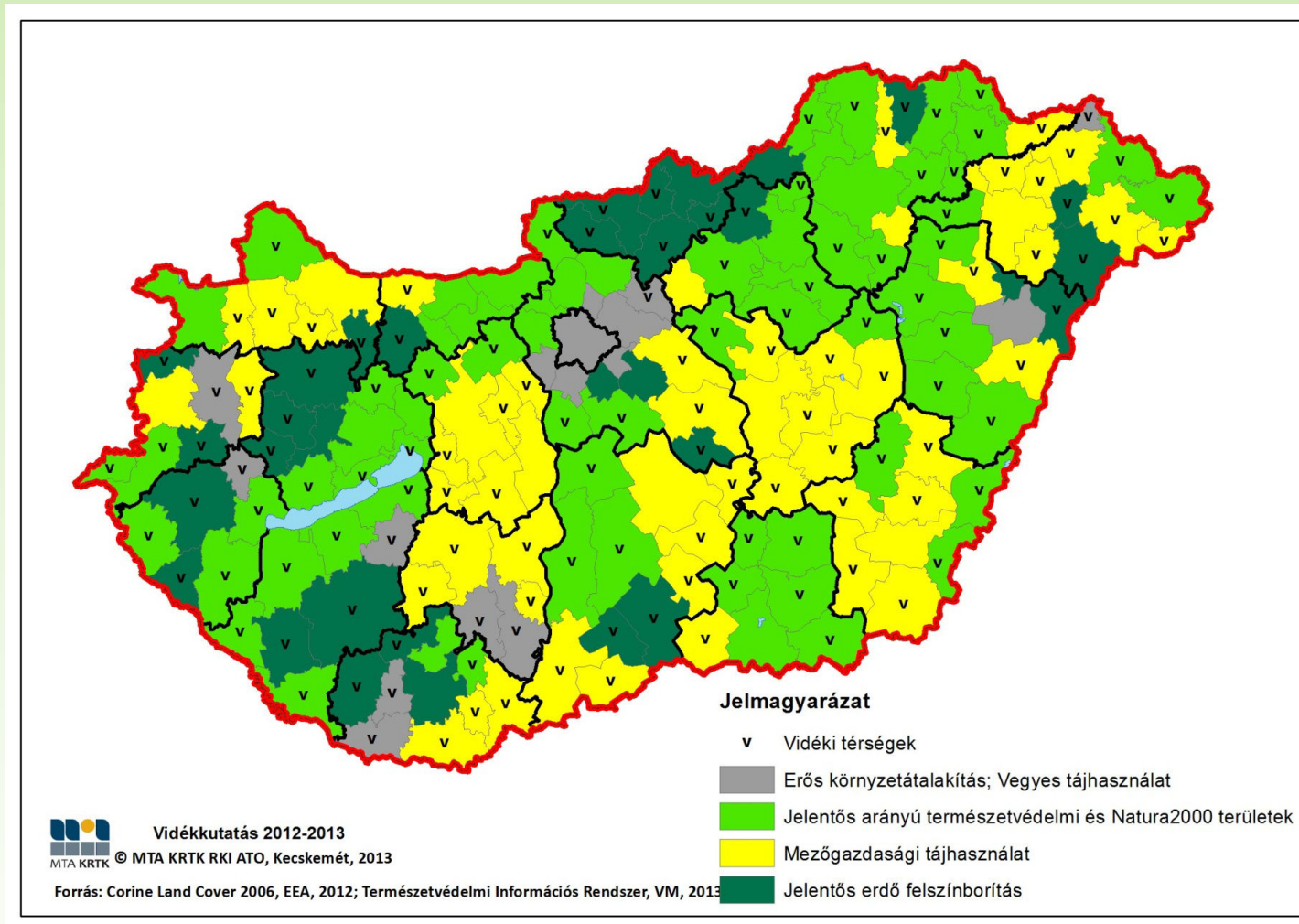
Tematikus egységek és mutatók

Fejlesztési szempontok alapján kiválasztott, adott időszakban elérhető mutatókkal:

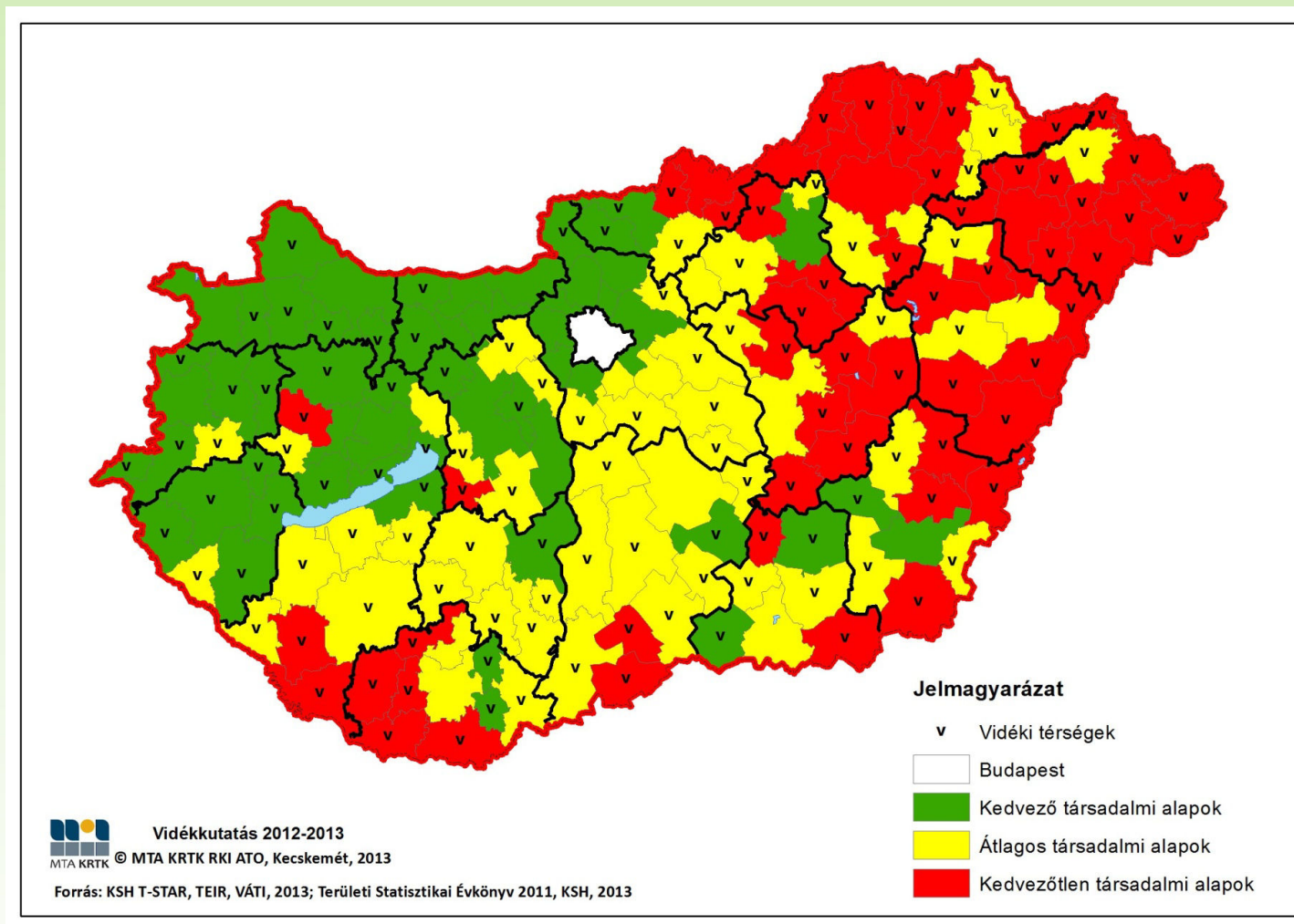
- **Tájhasználat és környezeti érzékenység** (pl. CORIN tájhasználat, NATURA 2000)
- **Humán és társadalmi kapacitás** (pl. demográfiai mutatók, gyermekek helyzetét jellemző mutatók, civil aktivitás, internethasználat stb.)
- **Gazdasági fejlettség** (munkanélküliségre vonatkozó mutatók, jövedelmi mutatók, vállalkozássűrűség, *vendégéjszakák száma*)
- **„Agrár függőség”** (agrárnépsűrűség, állatállomány, mg. területek aránya, őstermelésből-kistermelésből származó jövedelmek)

(Kísérlet az elérhetőségi kritérium bevonására, de a kapott eredmények nem voltak kielégítőek!!!)

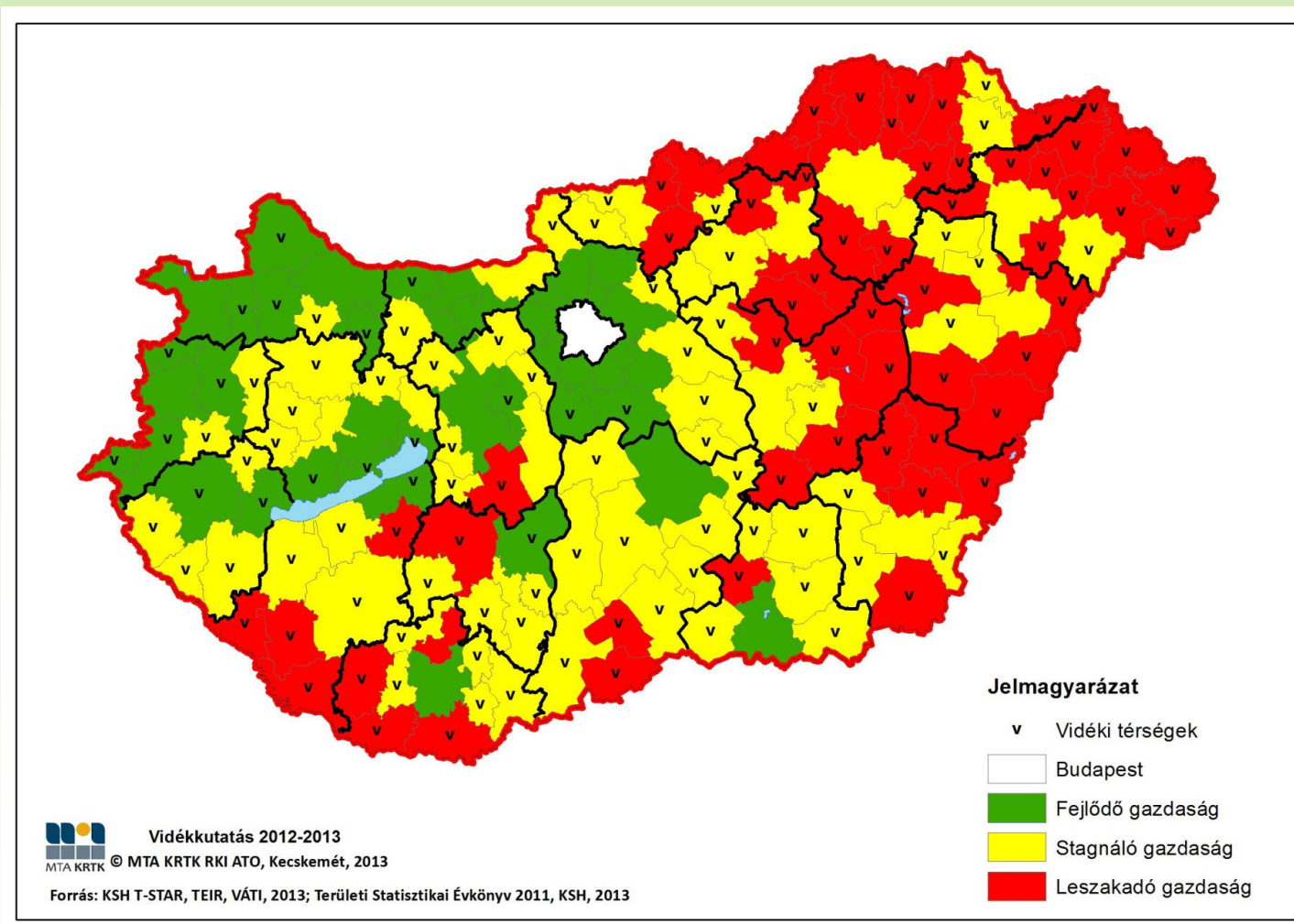
A tájhasználat és környezeti érzékenység a járásokban

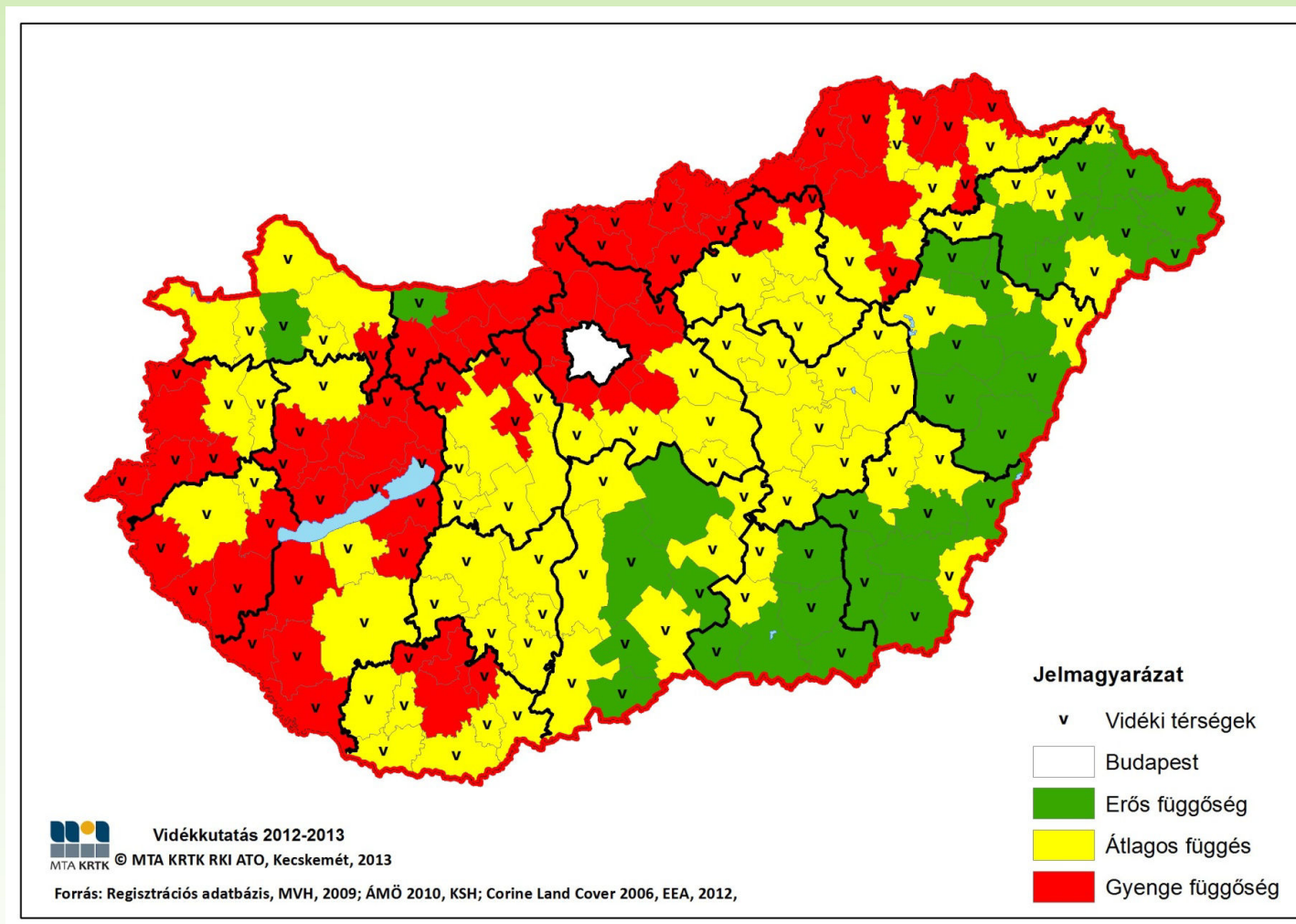
A társadalmi kapacitás alapján kirajzolódó járástípusok

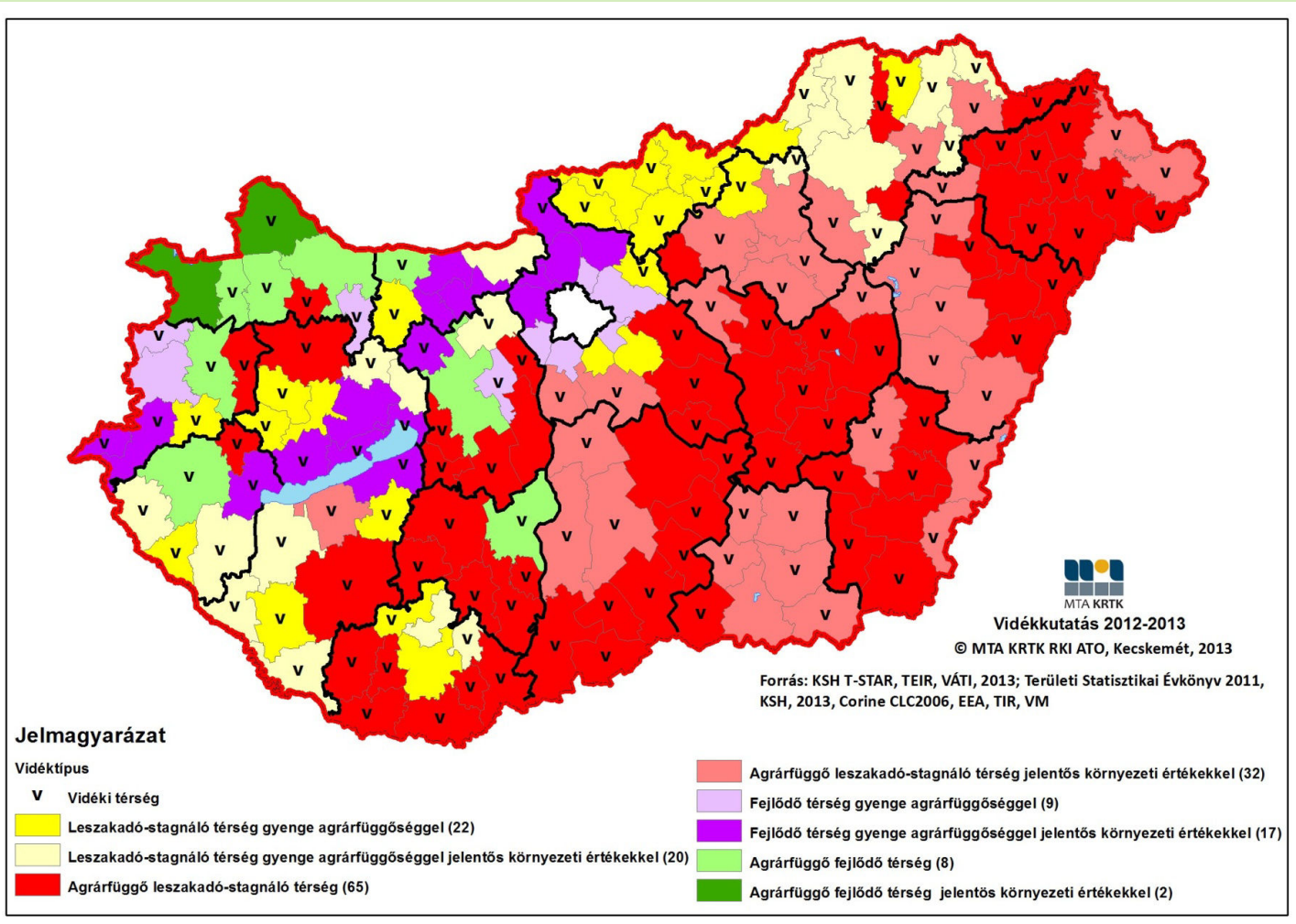
A gazdasági állapot-mutatók alapján kialakított járástípusok

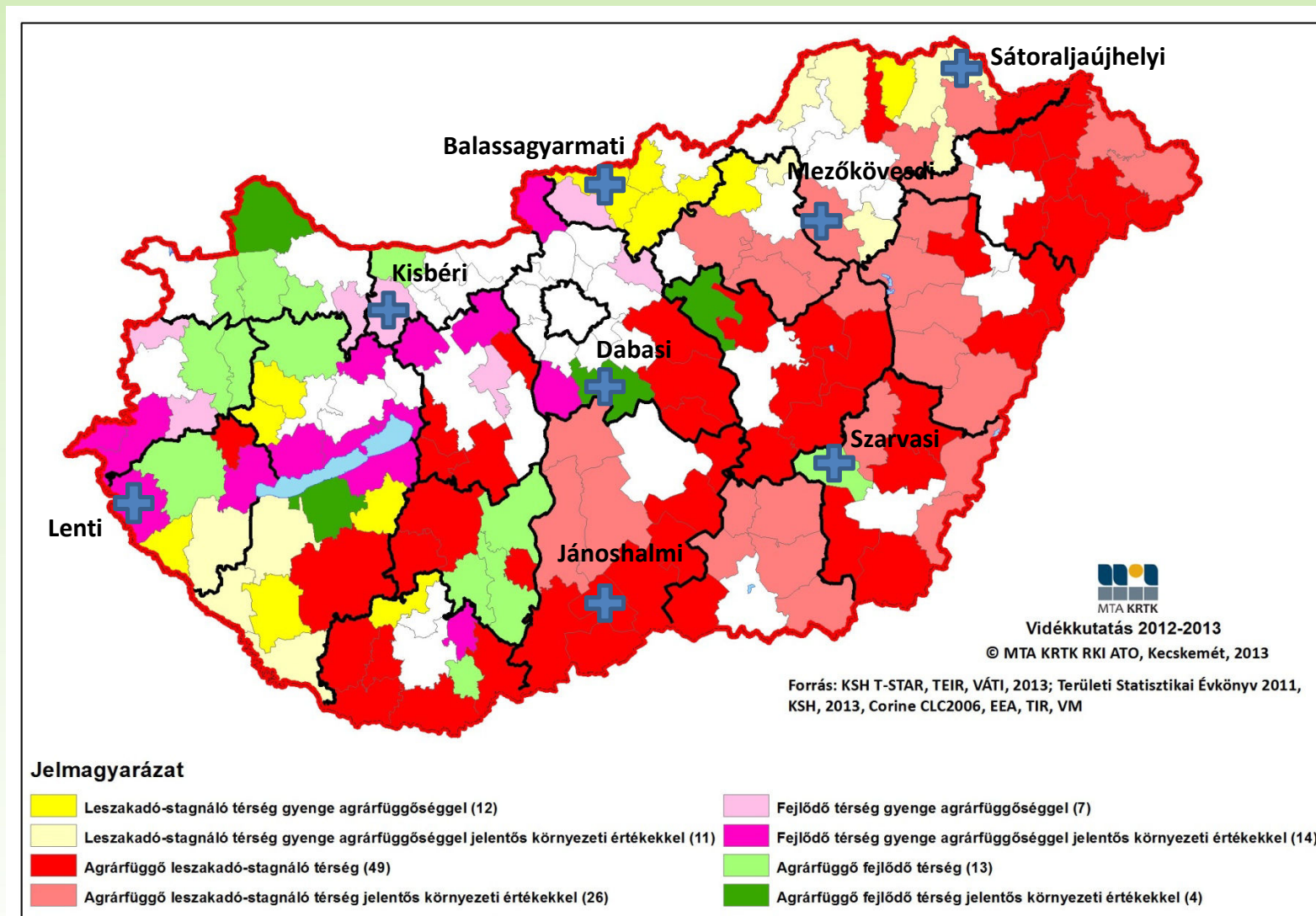
Az agrárfüggőség alapján kirajzolódó járástípusok

A járások komplex típusai

A vidéki járások komplex típusai csak a vidéki térségekre vetítve és az esettanulmányok helyszínei

Esettanulmányok

Vizsgálati szempontok:

- Megfelelő-e a kategorizálás és a besorolás?
- Melyek a valós különbségek a típusok között?
- Mások-e a különböző típusú térségek fejlesztési tapasztalatai?
- Mennyiben különböznek a fejlesztési szükségleteik?

Tartalom:

- A térség fő jellemzői (földrajzi adottságok, környezeti rendszerek, társadalmi-gazdasági mutatók, kulturális örökség stb.)
- Az elmúlt 20 év főbb társadalmi-gazdasági folyamatai
- Korábbi fejlesztési beavatkozások szempontjai és eredményei
- Helyi hálózatok, civil aktivitás, a vidékfejlesztés szervezetei
- SWOT (a helyi szereplőkkel workshop-on egyeztetve)
- A térség sajátos fejlesztési szükségletei és céljai – helyi elképzelések

SWOT-ok összehasonlítása

Erősségek

Természeti környezet szépsége, állapota (7)

Alapvetően kedvező földrajzi fekvés (6)

Gazdag történelmi, kulturális örökségek (5)

Meglévő szociális ellátórendszer (5)

Kedvező mezőgazdasági adottságok (4)

Helyi, civil aktivitás (4)

Élő térségi együttműködések (4)

Nemzetközi kapcsolatok (3)

Alternatív energiahordozók - geotermikus energia, termásvíz (3)

Gyengeségek

Úthálózat rossz állapota (7)

Mg. termékek alacsony feldolgozottsága (5)

Magas munkanélküliség (5)

Tőkehiány, források elaprózódása (4)

Kedvezőtlen demográfiai folyamatok (4)

Növekvő létszámú kirekesztődéssel fenyegetett, szegregálódott népesség (3)

Kihasztnálatlan természeti és kulturális adottságok (3)

Területi koordináció gyengesége (3)

Átgondolt turisztikai kínálat hiánya (3)

Elégtelen térségi marketing (3)

Alacsony megújuló energiatermelés (3)

Helyi feldolgozó kapacitások hiánya (3)

Lehetőségek

Alternatív mezőgazdasági termelés előtérbe kerülése (öko-gazdálkodás, szociális szövetkezetek, speciális helyi termékek, helyi értékláncok) (8)

Alternatív turisztikai lehetőségek kihasználása (6)

Beruházás-élénkítés, iparbővítés (4)

Az állattartás felélédeése (3)

Együttműködések megerősödése (3)

Határmentiség kihasználása (3)

Veszélyek

Kedvezőtlen demográfiai folyamatok (főként az elvándorlás tekintetében) (8)

Szegregálódás, kirekesztődés erősödése (7)

Környezeti kockázatok megjelenése (3)

Következtetések

- A járások közötti különbségek sokkal inkább markánsak a statisztikai elemzés alapján, mint az empirikus kutatás szerint. A járásokon belüli differenciák szintén jelentősek.
- A vidéki térségek legtöbb problémája nem helyspecifikus (e.g.lakosságszám csökkenése, képzett fiatalok elvándorlása, munkanélküliség, a térségi úthálózat rossz állapota stb.), ráadásul olyan, mely nem oldható meg a vidékfejlesztés keretein belül.
- A problémák, a fejlesztési célok és tervezett fejlesztési beavatkozások nagyon hasonlóak, nincs valós differenciálódás a helyi tervezésben, ami hátráltatja a „bottom-up” fejlesztést
- A helyi fejlesztések gyakran ad-hoc módon történnek. A „projekt-alapú” beavatkozási logika és bürokratikus procedúrák sokszor hátráltatják a helyi kreativitás és innováció kibontakozását.
- A vidéki kis- és középvárosok nem tudják betölteni térszervező szerepüket. A vidékfejlesztésnek koncentrálnia kell e városok megerősítésére és a város-vidék együttműködés erősítésére.

Következtetések

- A legfontosabb „helyi tőke” a földrajzi elhelyezkedés (Budapest közelsége, nyugati határmenté, Balaton környéke)
- Vidéki térségek szinte mindegyikében a legnagyobb problémát a humán-szféra kapacitásainak kimerülése és a „helyben maradó” pénzügyi tőke hiánya okozza.
- A valós együttműködés települések között, illetve a különböző fejlesztési szereplők között igen ritka. Igazi sikereket sokkal inkább találunk egy-egy település, mint egy-egy térség szintjén, és ezek is elsősorban néhány kiemelkedő személy aktivitásának köszönhetőek.
- A „helyi erőforrásokra” építő fejlesztés eredményei korlátozottak.
- Egy-egy térség fejlődését erőteljesen meghatározza, hogy miképpen tud külső pénzügyi forrásokat bevonni. Ennek ma szinte egyetlen útja uniós források felhasználása, még akkor is, ha külső piaci befektető „letelepedéséről”, vagy „kapacitásbővítéséről” van szó. Ebben kevés vidéki térség sikeres.

A turizmus megjelenése

- Szinte minden járásban **stratégiaileg is fontosnak vélik az adott térség rurális (természetközeli) jellegét, a néprajzi, kulturális történelmi hagyományokat és az erre építhető idegenforgalmi potenciált.**
- A térségre szabott stratégiai dokumentumok és szakemberek **egyöntetűen kiemelik a vonzásadottságokhoz alkalmazkodó fenntartható turizmusfejlesztést, mint fő vidékfejlesztési prioritást.**
- A **megvalósult pályázatok** egy jelentős része is a vidéki turizmust szolgálja (kulturális és gasztronómiai programok, természeti értékekre alapozott turisztikai attrakciók, a szálláshelyek mennyiségi és főként minőségi fejlesztése, aktív turizmusfajtákhoz kapcsolódó infrastruktúra).

Kérdőjelek!

Az idegenforgalom, mint prioritás azonban ma már vitatott.

- Néhány sikeres települési példa, de térségi fejlesztési hatás kevés helyen. A települések egymás versenytársai.
- Az idegenforgalom önmagában nem képes a felzárkóztatásra, a mezőgazdaság korábbi (rendszerelváltás előtti) foglalkoztatási és jövedelemtermelő szerepét (pl.háztáji) nem sikerül átvennie. Inkább kiegészítő elem lehet.
- Az idegenforgalmi szolgáltatók együttműködésére alapozott térségi promóció és nagy választékú programcsomag összeállítása jórészt eddig még mindenütt elmaradt.